

SARS YI FUNGUNULA NKAVULANDZELELANAWU HI KU TIRHISA VHUMBUNULO WA NXUNGETO LOWU FAMBISIWAKA HI SWITIVIWA

Tshwane, 9 N'wendzamhala 2021 – Vukorhokeri bya Xibalo bya Afrika-Dzonga (SARS), tanihi xin'we xa swikongomelo swa byona swa kungu byi le ku tirheni hi matimba ku engetela no ndlandlamuxa ntirhiso wa switiviwa ku antswisa xindzhuti xa mivuyelo no tlakusa vuswikoti bya byona ku vhumbunula swiyimo swa nkavulandzelelanawu. SARS yi hlohloteriwa hi ku humelega loku hatliseke, eka leswi nga hundza.

Hi ku tirhisa switiviwa ku suka eka swihlovo swo hambanahambana, tanihi ngeniso eka timodele to dyondza ta michini, ku phurofayiliwa ka nxungeto na nhlawulo wa tikheyisi, maendlelo mo hlaya se ma voniwile hi mimbuyelo ya kahle eka swiyimo swo hlaya, swin'wana leswi a swi vikiwile khale.

Swikombiso swa swihlovo swa vandla ra vunharhu swa laha kaya swi katsa tibangi, mikwama ya rhithayamente, vanyiki va tindzindzakhombo ta swa vutshunguri, hofisi ya ntsariso wa vun'wini bya tinhundzu, rhejisitara ra tikhamphani, rhejisitara ra rixaka ra mimovha, nhlayisaswitiviwa wa vaphakeri wa le xikarhi wa Vutameri bya Timali ta Tiko, ku katsa na rhejisitara ra vanhu va rixaka. Swihlovo swa switiviswa swa misava swi katsa cincano wa vuxokoxoko lowu tiendlekelaka eka Vaaki va Afrika-Dzonga lava nga na tinhundzu ta swa timali endzhandzheni ku sukela eka vulawuri bya matiko mambe bya 100, ku katsa na mitwanano ya matlhelo mambirhi ya mafambiselo na mihlangano kuloni.

Ku humelega mayelana na ntirho lowu wa kungu ku katsa:

- Ku landzela ku humelega eku hlengeleteni ka ku tlula R172 billion wa xibalo ku suka eka matshalatshala ma nandzeleriso eka lembeximali leri nga hundza, SARS eka lembe leri se yi hlengeletille R115 billion ku suka eka migingiriko ya nandzeleriso. Ya ntsengo lowu, kwalomuya ka 33% wa mivuyelo yi suka eku phurofayiriweni ka nxungeto loku tiendlekelaka ehenhla ka vahakelaxibalo hi ku tirhisa switiviwa no dyondza hi michini.
- Eka 26 000 wa vanhu lava mangariweke ku sungula na nghingiriko wa ikhonomi na/kumbe tinhundzu leti hundzaka R 1 million, kwalomuya ka 1000 va boxiwile tanihleswi va tinghenelerisaka eka mbhasiso wa mali na milandzu yin'wana yo chavisa.
- Eka gaxa ro sungula ra 275 wa vanhu na tinhundzu endzhandzheni, leswi vhumbunuriweke hi ku tirhisa phurogireme ya Cincano wa Vuxokoxoko lowu Tiendlekelaka (AEOI), vanhu va 50 vo sungula va hlawuriwile ku lavisisiwa ku ya emahlweni hi ku xakelana ka tinhundzu eka nhlaluko wa xibalo, laha vo tala va nga ta landzela. Hi le ku tirheni na IRS eUS, hi ku tirhisa Nawu wa Vulandzelelanawu bya Xibalo wa Tiakhawunti ta Matiko mambe (FATCA), lowu pfuneke eku hlanganiseni ka Vaaki va Afrika-Dzonga vo hlaya na tilinki ta mipaluxo ya Pandora, na vuvakisi eka matiko mo hlaya.
- Eka maxavelo ma mfumo ma PPE, nxopaxopo wa hina wa Nhlayisaswitiviwa wa Vaphakeri wa le Xikarhi (CSD) wu kombisile tihlayo ta le henhla ta van'waswimawusa lava nyikaka vukorhokeri eka mfumo lava nga landzeleriki

xibalo. Hi ku kongoma, hi boxile kwalomuya ka 1900 wa tienthithi, yin'wana na yin'wana leyi kumaka ku tlula R1-million (exikarhi ka Nyenyankulu 2020 - Mudyaxihi 2021), ku suka eka tikontiraka na mfumo, leswi fikaka eka R6.3 billion, kambe va nga titsariselangi tanini van'waswimawusa va VAT; 2380 yo engetelela ya van'waswimawusa lava titsariseleke VAT va fayirile mitlherisohava, handle ko va va kumile hi nhlengelo ku tlula R9 billion ku suka eka tikontiraka ta mfumo. Ntirho wo lulamisa timhaka ta vahakelaxibalo lava wu le ku teni kahle. Mihlahluvo yi engetelela ya R220 million ya masungulo yi endliwile; ku siveriwile kwalomuya ka R75 million wa mivuyiselo ya vukungundzwana; matshalatshala mo londza swikweleti ma le ku teni. Eka xiyimo xin'wana na xin'wana, SARS yi ta tlhela yi anakanya loko michuchiso ya swa vugevenga yi fanerile.

- Hi ku tirhisa swiviko swa vapoti ku katsa na swihlovo swa switiviwa swa vandla ra vunharhu, SARS sweswinyana, endzhaku ka ntirho wa vulavisisi wa matimba, yi rhumerile ku tlula 90 wa vatirhi ku tirhisa yin'we ya musecho lowukulu na switirhwana swa ntekelo. Xintirhwana lexi xi boxile 11 wa tienthithi etindhawini ta mune to hambana, na 27 wa vahakelaxibalomayelana na mipaluxo ya vuxisi hi ku ya hu nhlayo ya malembe. Tinhundzu hinkwato ti hlaysiwile loko mindzavisiso ya ha ya emahlweni.
- Mivuyelo ku suka eka matshalatshala ma Mindzavisiso ya swa Vugevenga yi tshoverile ku hundza 70 ko voniwa milandzu eka lembe leri ri ri roxe.

Khomixinara wa SARS, Edward Kieswetter u tekela enhlokweni leswaku "ha ha ri na ndlela yikulu ku yi famba, kambe hi hlohlotela hi leswaku endlelo ra hina ra kungu ri sungula ku komba nkucetelo swa ha sungula. U ya emahlweni a tsundzuxa leswaku "SARS yi humelela hi mhaka ya leswaku vahakelaxibalo va tshembekile no lava ku fikelela swiboho swa vona swa xinawu. Eka vahakelaxibalo lava, hi ta tirha hi matimba ku va pfuneta hi ku va nyika nhlamuselo no olovisa ndhwalo wa vulandzelelanawu. Lava, hambiswiritano va yaka emahlweni va endla vukungundzswana eka sisiteme ya xibalo, va fanele va swi tiva leswaku va endla tano hi ku tiyimela ka vona, tanihileswi hi endlaka ku humelela eku akeni hi vuntshwa no endla vandla ri va ra ximodeni. Tanihileswi hi tsundzukaka Siku ro Lwa na Vukungundzwana, SARS yi tshama yi tinyiketerile ku aka vuswikoti bya yona ku sindzisa nawu no lwa na lava hi vomu kumbe hi vugevenga va lavaka ku wu tshova."

Swa tsundzuxeka leswaku vahakelaxibalo valava lava nga landzeleriki swiboho swa vona swa xibalo va burisana na SARS, hi ku tirhisa phurogireme ya mpaluxo hi ntsakelo ku kumisisa loko mpaluxo wa vona wu ta ringanela mbevukiso lowu nyikiwaka eka VDP. Laha mpaluxo wu nga ringanelangiki mbevukiso, ku ringanyetiwa hi matimba leswaku muhakelaxibalo loyi ku tirhaniwaka na yena a lulamisa timhaka ta yena ta xibalo hi ku tihisa maendlelo lama nga kona sweswi. Phurogireme ya VDP yi phurosesile ku tlula 1000 wa swikombelo leswi fikiseke eka R2.5 billion wa xibalo eka lembe rero.

"Xivono xa hina xo aka SARS yo tlhariha ya ximodeni, leyi nga ndzhuti lowu nga soriseki, xi sungula ku tswala mihandzu" ku vurile Khomixinara Kieswetter.

Mayelana na vuxokoxoko byo tala, u komberiwa ku tihlanganisa na SARS hi ku tirhisa SARSMedia@sars.gov.za.

.